

Tipográfia III.

LIGATÚRA

- Összekapcsolt betűk. Ezeket a fontkészlet tartalmazza.
- A leggyakoribb ligatúrák:
- A.) „f”ligatúrák: fi, fl, ff, ffi, ffl, fj
- B.) „és” jelentésű szavak. (et, and, und, stb.)et-jelnek hívjuk. Jele: &

A magyar szövegekben nem használatos, de cégnevekben igen népszerű.

- C.) **gy** ligatúra (csak kurzív változata)

A magyar nyelv számára volna kívánatos létrehozni a ligatúrát, csak az ólomszedés idejében volt ilyen, de most igen nagy rá az igény.

film   *film*
ligatúra nélkül   *ligatúrával*

fi fl ff ffi ffl fj fff Th

f f

f f

ff fi fl ffi ffl

ff ff

ff fi fl ffi ffl

ffi ffi

BETŰVÁLTOZATOK HASZNÁLATA

- A legnagyobb család: - **Betűtípusok**, melyek azonos grafikai elvek mentén megtervezett ábécék.
- Ezen belül vannak változatok, melyeket csoportosíthatunk:
  - Vonalvastagság szerint:
Világos, normál, félkövér, kövér.
  - Betű szélessége szerint:
Keskeny, normál, széles.
  - Funkció szerint:
Verzál (nagy), kurrens (kis), kurzív(dőlt), kis kapitális.
  - Díszítettség szerint:
Kontúros, plasztikus, árnyékolt, díszes betű.

Példák betűcsaládra:

Arial regular

Arial italic (dőlt)

Arial bold (vastag)

Arial bold italic

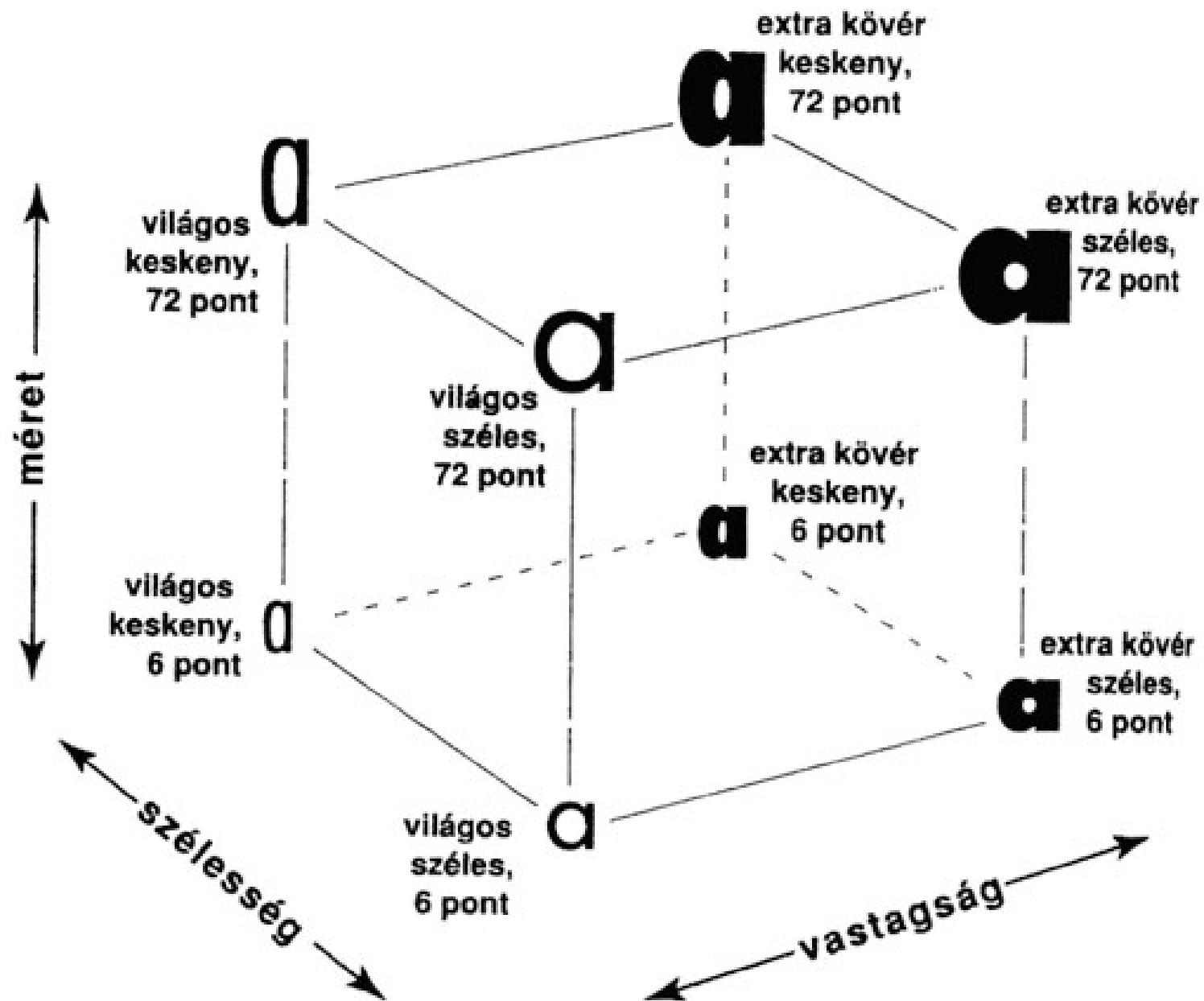
Arial Black

Arial MT Black

Arial Narrow

Arial Narrow Italic

ARIAL CAPITAL

BETŰK KEVERÉSÉNEK SZABÁLYAI

- Aranyszabály: kis különbség nem különbség!
- Minél közelebb áll egymáshoz két betűtípus, annál rosszabb az összhatás. A jó megoldás a teljesen különböző betűtípusok keverése.
- Pl: reneszánsz antikva – talpnélküli lineáris antikvával keverve.
- Célja: figyelemfelkeltés, kiemelés. Általában címsorokban vagy dekoratív betűkompozíciókban használjuk.

Reneszánsz antikva

AaBbCcDdEeOo

Barokk antikva

AaBbCcDdEeOo

Klasszicista antikva

AaBbCcDdEeOo

Talpnélküli lineáris

AaBbCcDdEeOo

Egyéb antikvák

AaBbCcDdEeOo

Írott

AaBbCcDdEeOo

Díszírás

AaBbCcDdEeOo

Fraktúr

AaBbCcDdEeOo

Néhány elv:

- Erős eltérést alkalmazunk:

Különböző típus legyen, méret eltérés, világos – kövér hatás, álló – kurzív változat.

- Azonos betűtípusnál:

Méreteltérés, betűváltozatok használata.

- **Tiltólista:**

- Antikva típusokat egymással keverni (barokk-reneszánsz)
- Antikva dőlt változatát írott betűtípussal keverni.
- Két írott típust vagy két talpnélküli típust.

<i>méret</i>	<i>mm-ben</i>	<i>elnevezés</i>	<i>minta</i>
4	1,504	<i>gyémánt</i>	ez egy 4 pontos szöveg
5	1,880	<i>gyöngy</i>	ez egy 5 pontos szöveg
6	2,256	<i>nonpareille</i>	ez egy 6 pontos szöveg
7	2,632	<i>kolonel</i>	ez egy 7 pontos szöveg
8	3,008	<i>petit</i>	ez egy 8 pontos szöveg
9	3,384	<i>borgisz</i>	ez egy 9 pontos szöveg
10	3,759	<i>garmond</i>	ez egy 10 pontos szöveg
12	4,513	<i>cicero</i>	ez egy 12 pontos szöveg
14	5,265	<i>mediális</i>	ez egy 14 pontos szöveg
16	6,017	<i>tercia</i>	ez egy 16 pontos szöveg
18	6,769	<i>másfél cicero</i>	ez egy 18 pontos szöveg
20	7,521	<i>text</i>	ez egy 20 pontos szöveg
24	9,025	<i>két cicero</i>	ez egy 24 pontos szöveg

SZÖVEGKÖZI KIEMELÉS

- A szövegközi kiemelésre elsősorban a betűváltakozatok szolgálnak.
- Folyamatos szövegben kétféle kiemelés helyes:
  - ***Kurzívot*** használni és **kiskapitálist** (Betűfajta, egy betűcsalád tagja, amikor a kisbetűkkel (fel- és lenyúló szárok nélkül) azonos méretű nagybetűket alkalmaznak. A kiskapitálist kiemeléshez, fejezetkezdő mondatok első szavához vagy szavaihoz szokták alkalmazni).
  - Oka, hogy ezek nem zavarják a szövegfoltot, mégis feltűnőek.
- a betűritkítással, a csupa verzál-lal való kiemelést használni nem szabad, esztétikailag káros, megbontja a szedést.

KISKAPITÁLIS NAGYBETŰ

- A félkövér betűváltozat használata a kiemelésnél korlátozás alatt van,. Ami annyit tesz, hogy használata nem kifejezetten tetszetős, ezért kevésbé használatos.
- Oka: a szövegben nem szép a elszórt kiemelésre használni, mert túl feltűnő sötét foltokat eredményez.
- De címszavak kiemelésére ajánlott, főleg szótárakban, enciklopédiákban.

Iniciálék

- Az iniciálék eredetileg díszes, kiemelt kezdőbetűk, melyek szerepe az ünnepélyesség volt.
- Két fajtája van: - **Iniciálé:** nagy, díszes, sok esetben illusztrációt is tartalmazó, könyvet vagy nagyobb fejezetet kezdő betű.
  - **Versal:** szövegbetűnél négyszer –öttször nagyobb egyszerű verzál betű, rendszerint a margón kívül írva, a kisebb szakaszok kiemelésére használjuk.

Versal három típusát különböztetjük meg az elhelyezés módja szerint:

- **A.) süllyesztett iniciálé:**
- Ez a legáltalánosabban használt fajtája.
- Használatának elvei: - baloldalt a hasáb szélével optikailag álljon egyvonalban a betű látható képe.
- Az iniciálé alapvonala egybe kell, hogy essen a süllyesztés utolsó sorának alapvonalával.
- Magassága érje el az első sor felnyúló szárainak vonalát. (magasabb lehet, de kisebb nem).
- Az iniciálét alulról és jobbról határoló térközök optikailag egyformák legyenek.

Atolum eam parti
doming maioru
lantur id eum. E
banitas, quo no
Eu mutat volutpat vix, leg
has saperet gubergren.

Gibris iuvaret vis ad
lorum ad. His ea i
oblique elaboraret
et, sit te laboramur
tum, pri ei graeco fabulas fastid
seruisse est cu, brute dicat zzri

B.) kiálló iniciálé: kevésbé használt változat.

- Nehéz a használata, a legjobb formája ha egy sötét szövegfoltot teszünk a betű háttérébe állítani, vagy díszítő elemmel ellátott betűt állítjuk a szöveget.

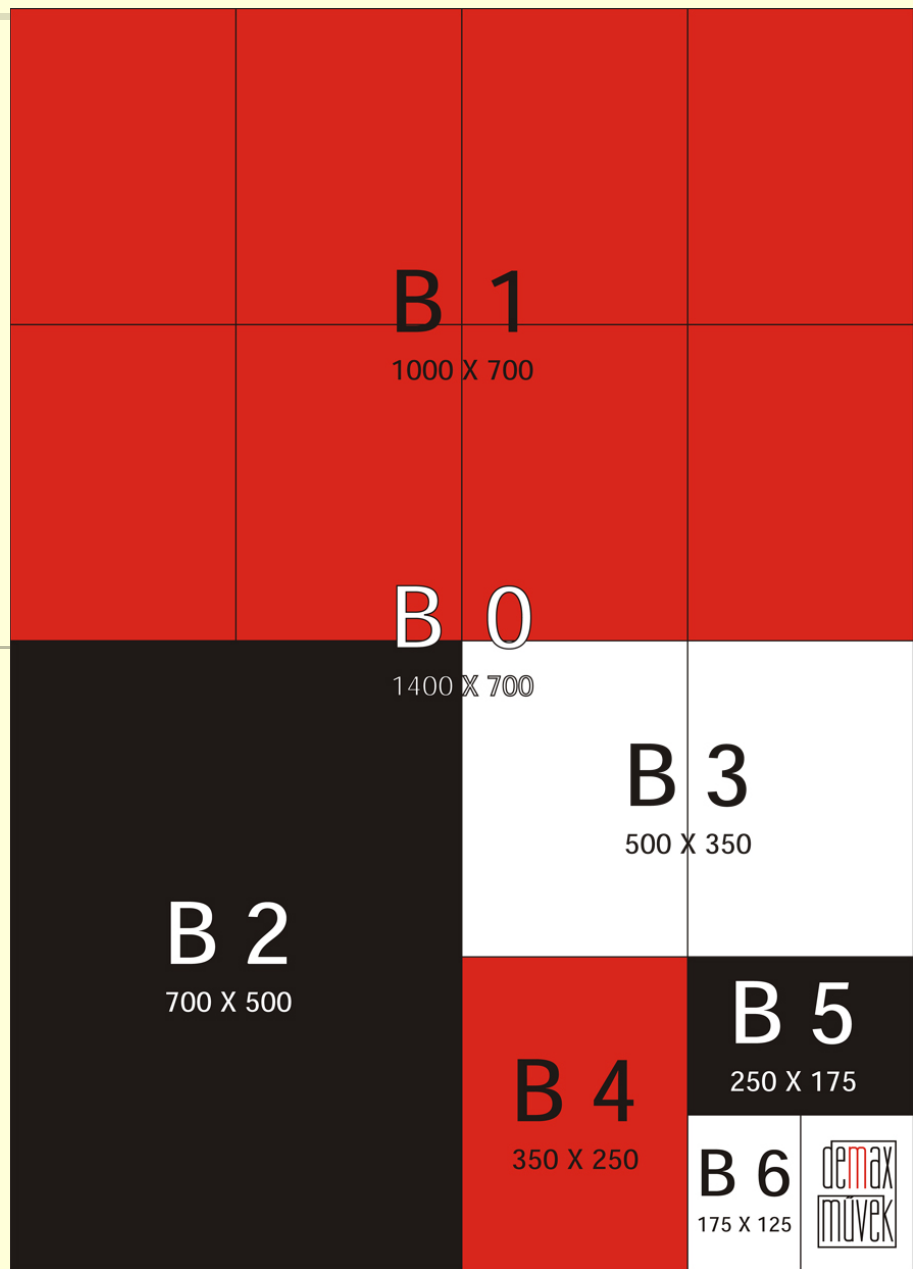
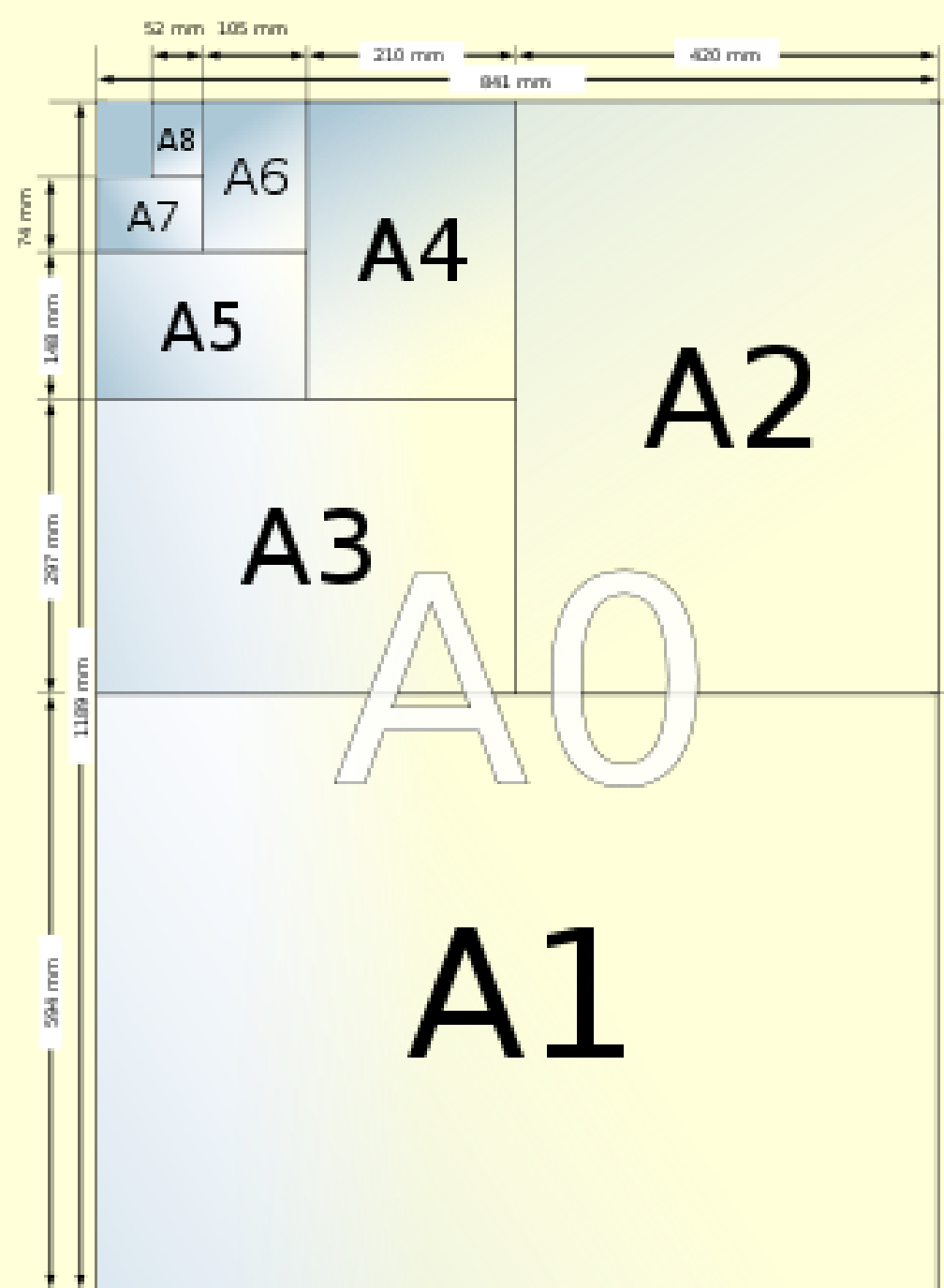
C.) Margóra kilógatott iniciálék:

- Ritkán használt forma.
- Akkor használjuk jól, ha a sor tetejéről „lóg” lefelé, de a felnyúló szárú vagy ékezetes betűk magasságát is figyelembe véve, ha szükséges.
- A kiemelt betű alakja eldönti azt, hogy használhatjuk e. (L, A)

- Az írásjeleket sohasem használjuk iniciáléban,
- csak összefüggő szövegben használható iniciálé,
- Számot sem használunk iniciálénak.

OLVASHATÓSÁG

- A folyamatos olvasásra szánt szöveget úgy kell elkészíteni, hogy minden szempontból a könnyű és zavartalan olvasást szolgálja.
- Akkor lesz a könyv erre alkalmas, ha betartunk néhány szabályt:
  - Olyan méretű legyen, hogy kézben elférjen. Legáltalánosabb az A/5-ös, vagy ennél kisebb, keskenyebb méret.
  - B/5-ös is elterjedt, de inkább szakkönyveknél és ismeretterjesztő könyveknél használják. (táblázatok, magyarázó illusztrációk)

- A/4-es méretet az albumoknak felel meg, kissé kényelmetlenek és tárolásunk is nehézkes.
- Nem szabad egy könyvnek túl vastagnak lennie, ha mégis csak egy kötetbe lehet nyomtatni akkor érdemes ún. bibliapapírra nyomtatni, mert ez vékonyabb.

- **Vannak tipográfiai paramétereik is az olvashatóságnak:**
- Kimutatták, hogy nem betűzve olvasunk, hanem 8 – 10 betűnként egyszerre fogjuk fel a szavak jelentését.
- Mozgó szemmel nem tudunk olvasni, a szem ugrásokkal követi a sorokat, a megállásokat „fixációs pont”-oknak nevezzük, amikor felfogjuk azt ami a szem éleslátási mezejébe kerül.
- Az egyik legrosszabbul olvasható betűtípus az „AvantGarde”. Szabályos mértani formákból van összeszerkesztve, így szokatlan a betűk alakja a szemnek, betűtalpak és változó vonalvastagság miatt a szemet nem vezeti.

- A kisbetűs szedés a legalkalmasabb az olvasásra, azért mert a szavaknak jellegzetesebb sziluettjük van a föl – és lenyúló szárok és az ékezetek miatt.
- (jól olvasható a barokk betűtípus pl. Tótfalusi Ki Miklós, Janson betűtípusa.)
- Az olvasás a legkonzervatívabb elfoglaltság. Az ismerős formákat várjuk, és nem a meglepetéseket.
- Azokra a szövegekre nyilván ez nem igaz, melyeket csak pár percig olvasunk, ott nagyon fontos a feltűnés keltés a szokatlan betűformákkal.

- Nagy jelentősége van az olvasás kényelme szempontjából a betű méreteknak és a sor hosszúságoknak.
- A normál olvasáshoz használt betű mérete a 10-es és a 12-es között van.(függ a betűtípustól).
- A sorokat nem jó sűrűn szedni, a kismértékű ritkítás szükséges. A megfelelő: 10 – 20 % között van (1 vagy 1,5 pont a 10 pontos betűhöz).
- A sorok hossza igen tág határok között mozoghat, de 40-nél nem lehet kevesebb betű egy sorban és 80-nál több sem lehet.

- A megfelelő margóméret is szükséges, ami a zavaró háttérrel kitakarja, semleges környezetet teremt a szövegnek.
- A szöveget a lehető legfeketébb tintával kell nyomtatni, a halvány betű szemrontó, ugyanúgy, mint a színnel nyomtatott szövegek is.
- A papír vagy fehér vagy krémszínű legyen.
- (a vakítóan fehér papír szemrontó, különösen ha fényes felületű.)
- Fényes festék használata kerülendő.